

'Natuurmonumenten', Vogelbescherming' en Wereld Natuur Fonds willen Oostvaardersplassen gaan beheren

De Oostvaardersplassen moeten in beheer komen bij de particuliere natuurbescherming.

Maandagavond 17 juni 1991 stelden Pieter Winsemius (Natuurmonumenten), Ed Nijpels (Wereld Natuur Fonds) en Bart Korf (Vogelbescherming) Staatssecretaris drs. J.D. Gabor (Natuurbeheer) op de hoogte van de oprichting van de Stichting Oostvaardersplassen.

De Oostvaardersplassen, in de jaren zeventig spontaan ontstaan op een plaats waar een industrieterrein was gepland, zijn nu nog in beheer bij Rijkswaterstaat. Als rond 1995 de voornaamste werken achter de rug zijn, zullen de plassen worden overgedragen aan een terreinbeherende instantie. 'Natuurmonumenten', 'Vogelbescherming' en Wereld Natuur Fonds vinden het logisch de Oostvaardersplassen op zeer korte termijn, vóór 1992, in erfpacht uit te geven aan het particulier initiatief. Daarvoor bestaan de volgende overwegingen:

1. 'Natuurmonumenten', 'Vogelbescherming' en Wereld Natuur Fonds zijn bezorgd over de toekomst van de natuurontwikkeling in dit internationaal vermaarde gebied
- 2, de particuliere natuurbescherming kan een onversneden en onafhankelijk beheer voor de natuurontwikkeling in het totale gebied voeren terwijl een rijksdienst met tal van belangen rekening dient te houden en onder politieke en financiële druk een minder eenduidig beleid kan voeren
3. de drie organisaties zijn, gezien hun ervaring en kennis, bij uitstek in staat de Oostvaardersplassen met de vereiste continuïteit te beheren. Bovendien kunnen de drie, gezien hun grote draagvlak in de samenleving, het publiek sterk betrekken bij beheer en instandhouding van de Oost-

vaardersplassen

4. een overdracht van de Oostvaardersplassen aan de particuliere natuurbescherming past goed in het beleid van privatisering van de rijksoverheid

5. het verwerven en beheren van aansprekende terreinen door particuliere natuurbeschermingsorganisaties is een middel om het publiek op te wekken tot het geven van steun aan natuurbescherming in het algemeen.

Hiertoe hebben 'Natuurmonumenten', 'Vogelbescherming' en het Wereld Natuur Fonds als samenwerkingsverband de Stichting 'Oostvaardersplassen' opgericht, die zich ten doel stelt de Oostvaardersplassen te gaan beheren.

De komende maanden zullen deze drie natuurbeschermingsinstanties nader overleggen met personen en instanties die bij de Oostvaardersplassen zijn betrokken. Gedeputeerde Staten van Flevoland hebben al eerder laten weten voorstander te zijn van particulier beheer van de Oostvaardersplassen.

De Natuurbeschermingsraad zal binnenkort advies over het beheer van de Oostvaardersplassen uitbrengen aan staatssecretaris drs. J.D. Gabor en minister H. Maij-Weggen die daar om hadden verzocht.

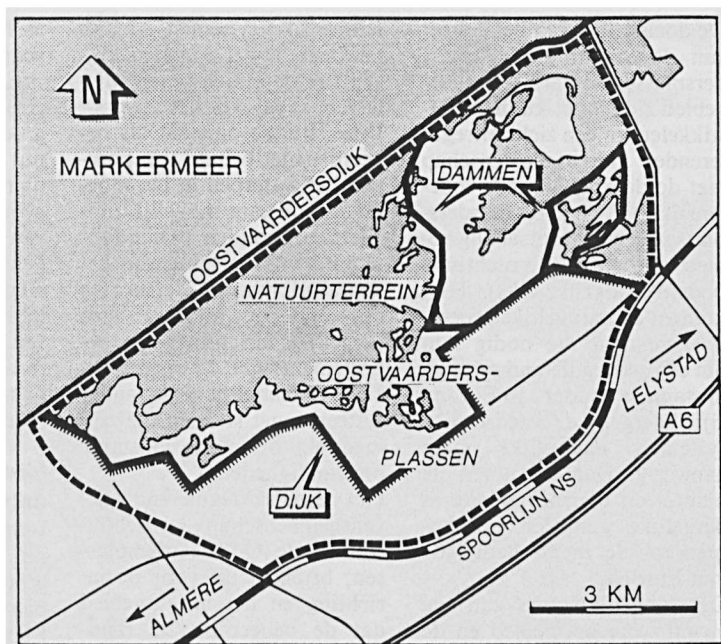
De Oostvaardersplassen

De Oostvaardersplassen liggen in Zuidelijk Flevoland, tussen Almere en Lelystad in. De Oostvaardersdijk begrenst het gebied in het noorden. Ten zuiden ligt de Flevospoorlijn. Het gebied is ongeveer tien kilometer lang en zes kilometer breed. In totaal beslaan de Oostvaardersplassen een oppervlakte van 6.000 hectare. Het is daarmee niet alleen naar Nederlandse begrippen zeer groot. Zelfs voor Europa is het één van de grootste zoetwatermoerasgebieden.

Om het gebied verder te kunnen ontginnen, werd in 1974 een kade aangelegd. Deze loopt dwars door de Oostvaardersplassen heen en deelt het gebied in een nat en droog gedeelte. Het niet bekaad, dus droge deel, is 2.400 hectare groot. Het bekaad gedeelte ongeveer 3.600 hectare. Globaal bestaat dit laatste deel uit 1.500 hectare open water, 1.500 hectare open tot half open moeras, 500 hectare dicht rietland, 100 hectare wilgenbos. Het niet bekaad deel bestaat uit 1.200 hectare onontgonnen grond en 900 hectare gras- en tijdelijke landbouwgronden.

Ontstaan

De Oostvaardersplassen bevinden zich op het diepste punt (6 meter onder NAP) van de polder en zijn nooit helemaal drooggevalle. Wat

bleef, was een grillig patroon van open water en dichte begroeiing van riet en wilgenbossen. Doordat onder andere de Grauwe Ganzen massaal neerstreken en een deel van de begroeiing opaten, groeide het gebied niet helemaal dicht. Er ontstonden open plassen en poelen waarvan nu een groot aantal vogelsoorten profiteert. Zo huist in de Oostvaardersplassen Europa's grootste aalscholverkolonie. Verder komen naast de vele eendesoorten, zangvogels, Lepelaar, de Kleine en zelfs de Grote Zilverreiger in het gebied voor.

Ook worden veel stootvogels waargenomen: kiekendief, Havik en Zearend. Om te voorkomen dat het droge gebied dichtgroeit, zijn hier grote planteneterende zoogdieren ingezet. Heckrunderen en Poolse Konikpony's geven het droge Oostvaardersplassengebied een natuurlijk aanzien.

Natuurmonument

Na het droogvallen in 1967 van de polders vielen de Oostvaardersplassen onder de verantwoordelijkheid van de Rijksdienst IJsselmeerpolders. In een verkavelingsplan

uit 1968 stonden de Oostvaardersplassen ingetekend als industriegebied. In 1974 werd een poging ondernomen om een deel van het gebied te ontginnen door middel van een kade. In 1979 verschijnt een nieuw verkavelingsplan waarin de plannen om industrie te vestigen zijn gewijzigd in natuur, tijdelijke en bijzondere landbouw. Ook wilde men de Flevolijn dwars door het gebied aan leggen. De spoorlijn is na felle protesten van de natuurbeschermingorganisaties ten slotte ten zuiden van het natuurgebied aangelegd.

Sinds 1986 valt het gebied onder de Natuurbeschermingswet en heeft het de status natuurmonument. In datzelfde jaar vroeg de Provincie Flevoland of de Vereniging tot Behoud van 'Natuurmonumenten' belangstelling had om het beheer van het gebied over te nemen van Rijkswaterstaat. 'Natuurmonumenten' heeft toen enthousiast gereageerd. Dit signaal is echter niet opgevangen in Den Haag. De indeling van Flevoland zal rond 1995 zijn voltooid. Het ligt in de bedoeling dat Rijkswaterstaat dan het gebied

overdraagt aan een nieuwe beheerder. De verantwoordelijke bewindspersoon, staatssecretaris drs. J.D. Gabor (Natuurbeheer) kan bij de toekenning niet om de Stichting 'Oostvaardersplassen' heen. Deze stichting is een samenwerkingsverband van 'Natuurmonumenten', 'Vogelbescherming' en Wereld Natuur Fonds. Zij kunnen het gebied zodanig beheren dat de grote internationale waarde van het ongerepte natuurgebied blijft behouden.

De toekomst van de Oostvaardersplassen

De beheersvisie van 'Natuurmonumenten', 'Vogelbescherming' en het Wereld Natuur Fonds

'Natuurmonumenten', 'Vogelbescherming' en het Wereld Natuur Fonds willen de Oostvaardersplassen gaan beheren. De Natuurbeschermingsorganisaties werken voor dit doel samen in de door hen opgerichte Stichting 'Oostvaardersplassen'. Deze stichting wordt verantwoordelijk voor het te voeren beleid en beheer van de Oostvaardersplassen.

De doelstelling van het beheer van de Stichting 'Oostvaardersplassen' is dat het natuurgebied zich moet kunnen ontwikkelen tot een zich zelfregulerende levensgemeenschap met de daarbij horende soortenrijkdom. De Oostvaardersplassen is een grootschalig gebied met een zeer vruchtbare bodem (kalkrijke klei). Hier kunnen de natuurlijke processen ontstaan die nodig zijn om een zelfregulerend systeem in stand te houden. In Europa zijn dergelijke voedselrijke systemen nauwelijks meer aanwezig. Daarom horen de plante- en diersoorten die in dergelijke gebieden voorkomen tot de meest bedreigde van Europa.

De mogelijkheden van de grootte van het gebied en de voedselrijkheid moeten dan ook volledig worden uitgebuit. Dat is niet alleen voor het gebied zelf van groot belang, maar ook voor het verkrijgen van kennis over het functioneren van meer natuurlijke gebieden in heel Europa, met name wetlands (waterrijke gebieden). Met dit grootschalige gebied kan veel essentiële ecologische kennis en ervaring in inrichting en beheer worden opgedaan ten behoeve voor het scheppen van een ecologisch netwerk van natuurgebieden op Europese schaal.

Afwisseling van groot belang
Kenmerkend voor dergelijke rijke levensgemeenschappen is de voortdurende kringloop van opbouw en afbraak. Omstandigheden die voor de ene soort afbraak inhouden, betekenen tegelijkertijd voor een andere het invliden van de fase van opbouw en omgekeerd. Moerasbewoners, met name vogelsoorten, zoals bijvoorbeeld de Lepelaar leven volgens dit principe: 'high risks, high kicks'. Hierbij hoort dat ze pendelen tussen verschillende gebieden, op zoek naar optimale condities. De doodsteek voor dergelijk

natuurlijke systemen en zijn bewoners is het constant blijven van de milieu-omstandigheden, zoals het waterpeil. Deze situatie ontstaat als beheerder met behulp van pompen het waterpeil in het moeras zo constant mogelijk probeert te houden. Daardoor treedt een verarming van het aantal plante- en diersoorten op. Onder invloed van een dergelijke inrichtings- en beheersmaatregel ontwikkelt zich uiteindelijk een ander systeem, met soorten die zijn ingesteld op meer constante omstandigheden.

Om een zelfregulerende levensgemeenschap te behouden in de Oostvaardersplassen, betekent dit voor de inrichting en het natuurgebied dat de beheerders de randvoorwaarden moeten creëren voor een door neerslag en verdamping, gestuurd waterpeil. Perioden van droge jaren worden afgewisseld met natte jaren. Het grote open water kent dan ook een ritme van hoge en lage peilen, tot en met droogvallen toe. Daarnaast kennen levensgemeenschappen als de Oostvaardersplassen een verfijnd netwerk van poelen die naar gelang hun diepte al of niet water bevatten in perioden van droogte. Deze poelen zijn het gevolg van processen als wegspoelen en aanslibben. Relatief kleine ondiepe, geïsoleerde oneffenheden met water zijn de leefplek voor kleine vissoorten, waterinsekten en amfibieën, soorten die met name in het voorjaar een belangrijke bron van voedsel vormen voor kleine soorten reigers en Lepelaars.

De Oostvaardersplassen is door dammen in stukken gedeeld. Van natuurlijke ontwikkeling waarin een netwerk van poelen een belangrijke rol speelt, kan nu geen sprake zijn. De 'compartimentering' van het gebied moet daarom, zowel binnen- als buitenkaads worden opgeheven. Het bouwen van drempels in de kade

en het installeren van een bovenpeil heeft de grootste prioriteit gezien de kunstmatige periode van droogte die een groot deel van het bekaide deel nu achter de rug heeft. De dam midden door het bekaide gebied moet na het voltooiën van de drempels worden weggehaald. Ook het compartiment rond de aalscholverkolonie moet worden opgeheven. De afwatering kan via het reeds bestaande Oosterdiep plaatsvinden. Het Westerdiep moet er niet komen.

Grote zoogdieren scheppen natuur

In de aan moerassen grenzende drogere gebieden grazen grote zoogdieren als rund, paard, Edelhert, Ree en Eland. Zij maken het door hun grazen voor veel soorten planten en dieren mogelijk hier te leven. Ook het Wilde Zwijn vervult in dergelijke gebieden een belangrijke rol. Vrij levende grote planten-etende zoogdieren hebben met hun begrazing in drogere delen van deze waterrijke levensgemeenschappen een verrijkend effect op de begroeiing. Dit is te vergelijken met wat de Grauwe Ganzen in de natere delen doen. Doordat ze gedurende het jaar verschillende delen van hun leefgebied begrazen zorgen ze voor een grotere variatie dan in het geval van dieren die slechts de zomer in een gebied zijn, zoals met vee het geval is. Er ontstaan stukken terrein die 's zomers niet, maar 's winters wél worden afgegrast. In de zomer groeien op deze terreinen de planten vrijwel ongestoord door. Het is dan ook niet verwonderlijk dat sinds een aantal jaren in het jaar-rondbegrazingsgebied een 'typische hooilandsoort' als de Kwartelkoning voorkomt.

Ook tussen grote planten-etende zoogdieren en planten is sprake van een vergelijkbare dynamiek als bij de Grauwe Ganzen en de moerasbegroei-

ing in die zin dat een deel van de begroeiing zich ontwikkelt, dan wel herstelt bij periodieke afwezigheid van de plantenetters. In dit geval wordt een verlaging van het aantal grazers niet zoals bij de Grauwe Ganzen veroorzaakt door droogte, maar door voedseltekort en de daar op volgende sterfte. Ten behoeve van een vrije leefwijze en de daardoor mogelijke vrije biotoopkeuze en vanwege een zo integraal mogelijke vorm van beheer moeten allerlei barrières die een integraal gebruik van het bekade en nietbekade deel belemmeren, zo snel mogelijk worden opgeheven. Dat betekent dammen in de ringsloot en het stoppen van het onderhoud ervan. Het betekent ook dat het jaarrondbegrazingsgebied met de groei van de populatie dieren moet worden uitgebreid en de cultuurvariant van begrazing, zoals vee in een afgerasterde wei, zo snel mogelijk moet worden beëindigd.

Schommelingen in de aantallen grote grazers zijn van belang voor de verjonging van

bijvoorbeeld bomen en struiken.

De Oostvaardersplassen in beheer bij de landelijke particuliere natuurbescherming

1. Inleiding

De komende jaren staat de natuurbescherming voor een grote uitdaging, te weten het terugwinnen van in ieder geval een deel van de natuur die de afgelopen halve eeuw verloren is gegaan. Lang heeft de natuurbescherming alle zeilen bijgezet om te proberen de aanwezige natuur veilig te stellen; nu is de tijd gekomen om daarnaast ook meer offensief te opereren en ook nieuwe natuur tot ontwikkeling te laten komen. Een streven dat niet alleen bij de particuliere organisaties leeft, maar ook bij de staatsnatuurbescherming. De beleidsvoornemens neergelegd in het Natuurbeleidsplan illustreren dit duidelijk.

Juist een gebied als de Oostvaardersplassen is symbolisch

's Zomers daalt de waterstand weer zó ver dat op de slikvelden weer een moerasvegetatie tot ontwikkeling komt.

Foto: Vincent Wigbels.

voor deze ontwikkeling: een jong gebied waar de natuur weer voorrang kreeg op een lokatie waar industrieterein was gepland. Daarnaast vormen de Oostvaardersplassen ook een gebied dat door omvang, lokatie en uitgangssituatie uitermate geschikt is om natuurontwikkeling maximale kansen te bieden. Met een achterban van ruim 500.000 leden met hun gezinnen zijn het juist de particuliere natuurbeschermingsorganisaties die bij uitstek in staat zijn daarbij als intermediair naar het publiek te fungeren. Daarmee worden de mogelijkheden om een breed draagvlak voor natuurbescherming en natuurontwikkeling te scheppen, maximaal uitgebuit.

Maar er is ook zorg voor de toekomst van de Oostvaardersplassen, gezien de vigerende visie op het gebied, de aangebrachte compartimentering en versnippering ervan

alsmede de ongewenste planologische ontwikkelingen in de omgeving.

Een brede afweging met betrekking tot de vraag aan welke organisatie de Oostvaardersplassen het beste in beheer kunnen worden gegeven wanneer de inrichting van het gebied is afgerond, heeft tot op heden niet plaatsgevonden. Voor de besturen van 'Natuurmonumenten', 'Vogelbescherming' en Wereld Natuur Fonds reden om zich te bezinnen op de rol die deze organisaties daarbij kunnen spelen. Hierbij hebben zij het volgende overwogen.

2. Overwegingen

a) het is van nationaal belang dat voor het gehele gebied van de Oostvaardersplassen een éénduidige, onversneden en integrale natuurontwikkelingsdoelstelling wordt geformuleerd en gehandhaafd. Het experimentele karakter van het voor realisatie hiervan vereiste beheer zal consequent over een lange periode dienen te worden voortgezet. De huidige situatie voldoet hier niet aan; bijstellingen zijn nodig. Ook het uitdragen van de met dit beheer verkregen inzichten en ervaringen zal elders van nut kunnen zijn.

b) 'Natuurmonumenten', 'Vogelbescherming' en Wereld Natuur Fonds zijn - gezien hun statutaire doelstellingen, kennis en ervaring, hun onafhankelijke positie - bij uitstek in staat de Oostvaardersplassen op de vereiste wijze met de vereiste continuïteit te beheren. Bovendien maakt het particuliere karakter van de organisaties het mogelijk het publiek landelijk nauw bij de ontwikkelingen in het gebied te betrekken. Positie en omstandigheden van de particuliere organisaties zijn gunstiger voor het realiseren van de hiervoor onder a) geformuleerde

doelstelling dan die van een rijksdienst, aangezien die zich moet richten naar het beleid van de overheid op een breder terrein, de afwegingen die daarbij een rol spelen en de in de loop van de tijd daarin optredende wijzigingen.

c) het verwerven en beheren van aansprekende terreinen en het publicitair en financieel ondersteunen daarvan is een belangrijke voorwaarde om een breed publiek aan te spreken. Immateriële en materiële steun zowel voor het natuurbeschermingsstreven in het algemeen als voor een optimaal functioneren van de organisaties als zodanig kan daarmee worden opgewekt. Versterking van de positie van de particuliere organisaties zal bovendien het draagvlak voor de realisatie van het door de overheid en de particuliere natuurbescherming voorgestane natuurbeleid vergroten.

d) overdracht van het beheer van de Oostvaardersplassen aan de genoemde organisaties past ook goed in het beleid van privatisering van de rijks-overheid. Aan de daarbij te stellen voorwaarden een éénduidige doel- en taakstelling, een efficiënte organisatie-structuur en deskundigheid op de desbetreffende gebieden - wordt voldaan. Bovendien kan met een beperkter financieel beslag op overheidsmiddelen worden volstaan.

e) met deze overdracht wordt tegemoetgekomen aan de reeds eerder door GS van Flevoland en de gemeenten Almere en Lelystad uitgesproken wens om de Oostvaardersplassen in beheer te geven aan de particuliere natuurbescherming.

3. Samenwerking in een stichting

Op grond van de hiervoor onder 2 genoemde overwegingen hebben de besturen van 'Natuurmonumenten', 'Vogelbe-

scherming' en Wereld Natuur Fonds besloten om een stichting in het leven te roepen die zich ten doel stelt er voor te zorgen dat de Oostvaardersplassen duurzaam en integraal als natuurontwikkelingsgebied worden beheerd. Daartoe wordt de overheid verzocht de Oostvaardersplassen aan de stichting in beheer over te dragen. In deze stichting zal de expertise die de drie organisaties op beheers-, publicitair, actievoerend en financieelondersteunend terrein hebben, maximaal worden benut. De basis voor het zelfstandig voeren van het beheersbeleid kan daarbij het beste worden gelegd door het terrein aan 'Natuurmonumenten' in erfpacht uit te geven volgens de daarvoor gebruikelijke standaardovereenkomst en de bestaande beheerssubsidieregeling.

Daarbij wordt uitgegaan van een niveau van waterschapslasten dat is gebaseerd op een goed afgewogen berekening van belang en overlast van het terrein in het grotere gebied van het waterschap. Het ligt dan voor de hand het genoemde samenwerkingsverband te belasten met het voorzitterschap van de Beheerscommissie tot het moment van overdracht.

■ Stichting 'Oostvaardersplassen', samenwerkingsverband van Natuurmonumenten, Vogelbescherming en Wereld Natuur Fonds, Noordereinde 60, 's-Graveland.